

TORTURA ALGORITMA - NAŠA NOVA ISTINA

Piše: Svetlana Jovetić Koprivica, profesorica crnogorskog jezika i književnosti

Jesmo li pametniji od pametnog telefona koji imamo u svojim rukama? Jesmo li u stanju da kontroliramo pametni telefon ili samo asistiramo u njegovoj kontroli nad nama samima?

Riječ je o uređaju koji, prema najnovijem istraživanju, u svojim rukama ima 90 posto građanki i građana Crne Gore. Taj uređaj nam omogućava da pratimo sadržaje koji mijenjaju naše životne navike, stavove i uvjerenja, mišljenja i postupanja. Posljednje što odlažemo prije nego utonemo u san i prvo čime započinjemo novi dan - to je pametni telefon.

Postavlja se pitanje hoće li nedostatak medijske pismenosti uticati na naše gubljenje kompasa u moru svakojakih informacija? Koliko ozbiljno shvatamo poziciju u kojoj se nalazimo?

Naime, vjerujem da je zainteresovana javnost odavno upoznata sa pojmom „eho komore“ ili informacionog mjehura u kojem se kontinuirano krećemo nailazeći na istomišljenike među kojima se osjetimo bezbjedno i prihvaćeno. Međutim, čini se da je mnogo više onih koji nijesu upoznati sa ovim pojmom i posljedicama koje boravak u „eho komorama“ sa sobom nosi.

Eho ili ego komore?

U eri socijalnih mreža „eho komore“ često postaju i „ego komore“ gdje se mnoštvo korisnika i korisnika osjeti pozvanima da kreiraju sadržaje i utiču na one koji sa njima dijele prostor informacionog mjehura.

Po svemu sudeći, veoma je malo kako mladih, tako i odraslih, a osobito pripadnika starije generacije koji razumiju zašto je važno *brisati istoriju pretrage*, sve ono što je praćeno, gledano, slušano, čitano, lajkovano, dijeljeno, kupljeno. Pored toga, nedostaje svijest o tome da bi valjalo *uklanjati tragove pojmova ukucanih u pretraživače* i istovremeno voditi računa koliko je bezbjedno ostaviti lične podatke u onlajn prostoru. Sve navedeno omogućava personalizovanim algoritmima da prikupe podatke o korisnicima. Algoritmi pametnog telefona neće samo prikupiti podatke, oni će im pristupiti analitički. Stoga, sve čemu korisnici pristupaju već ih svrstava u određene klastere, takvi klasteri omogućavaju algoritmu da prati obrasce ponašanja korisnika i da predviđa što korisnici vole i koji je pravi trenutak da im takav sadržaj bude ponuđen. Još uvijek nijesmo ni blizu odgovoru da li je pametni telefon pametniji od nas samih?

Odolijevati neodoljivim kolačićima

Istina, ugodno je kada uređaj zna koje i kakve filmove neko voli, koju muziku rado sluša, kakve članke obično čita, ali je pitanje da li korisnik vidi što se dešava izvan željenog prostora u kojem se kontinuirano nalazi. Predikcije i preporuke koje omogućavaju filtriranje informacija daju, upravo, korisnici. Oni korisnici koji ne odolijevaju prihvatanju „kolačića“ koji sigurno nijesu naivno nazvani baš tim imenom. Čak i odbijanjem neodoljivih kolačića bivaju podrška algoritmu da ubuduće pronađe sadržaj kojemu je teže odoljeti. Algoritam ima sposobnost dinamičkog prilagođavanja i mogućnost da mijenja prioritete u odnosu na interesovanje korisnika.

Vjerovatno je svima jasnije da bez sticanja vještina medijske pismenosti, korisnicima ne preostaje ništa drugo nego da priznaju da je uređaj u njihovim rukama pametniji.

Ukoliko, ipak, ovakvo priznanje postane ozbiljna i bolna istina, za utjehu mogu biti prednosti personalizovanih algoritama koji tako moćno štede vrijeme kojeg je i sada sve manje i manje. Istovremeno, opijajuća moć beskonačne ponude željenog sadržaja ima sposobnost da publiku „razmazi“ u mjeri koja je čini slijepom i gluvom za drugačije. Stoga, neophodno je da se svaki korisnik Instagrama i TikTok-a, ali i svih ostalih socijalnih mreža i aplikacija, zapita da li sadržaji koje pratim imaju *ton oslobođen subjektivnosti*, da li me sadržaji koje pratim informišu i izvještavaju ili me na različite načine ubjeđuju? U kojoj mjeri začuđuju devijantne društvene pojave i zašto neko nije blagovremeno potražio pomoć stručnjaka iz određene oblasti. Ko su korisnici sa neprijatnim iskustvima narušavanja privatnosti i zloupotrebe ličnih podataka... Što personalizovani algoritmi favorizuju, a što ostaje potpuno nedostupno? Kome je i koliko dostupna istina koju vrijedi znati uvijek, a naročito onda kada se punoljetni korisnici nađu pred glasačkim listićem ili kada treba da donesu odluke od važnosti za sopstvenu svakodnevicu? I najzad, u želji da čitanje ovog teksta doprinese onima koji imaju potrebu da na pitanje sa početka - odrično odgovore.

Dobar sluga – zao gospodar

Neophodno je istraživati teme koje tiču medijske pismenosti, pohađati obuke ili onlajn edukacije koje nude ovladavanje vještinama ove oblasti. Svjesno i savjesno pristupiti sagledavanju vremena provedenog uz telefon i koristiti alate koji omogućavaju praćenje i ograničavanje upotrebe određenih aplikacija (*Digital Wellbeing*), isključiti notifikacije i ne dozvoliti da nas telefon ometa u svakodnevnim aktivnostima, posebno onima koje zahtijevaju socijalnu interakciju. Znati da skrolovanje iz zabave može biti zamijenjeno upotrebom aplikacija koje podstiču učenje i informisanje. Jednom mjesečno, a zatim jednom nedjeljno uvesti dan bez telefona. Namjerno uskakati u drugo i drugačije i napuštati svoju „eho komoru“. Informisati se iz više različitih izvora. Provjeriti, a zatim provjeriti i opet provjeriti.

U konačnosti, sjetiti se da svaki „dobar sluga“ može postati „zao gospodar“.

Ovaj tekst je pisan za sajt medijskapismenost.me u okviru programa Agencije za audiovizuelne medijske usluge. Tekst je moguće preuzimati i dijeliti uz obavezno navođenje izvora.